

УДК 378

О.В. Шестопап

Н.А.Насонова

В.О. Сенченко

РОЛЬ ДЕРЖАВИ В РЕФОРМУВАННІ ОСВІТИ ТА ВИВЧЕННІ ІНОЗЕМНИХ МОВ В УКРАЇНІ

Вінницький національний технічний університет

Анотація

Дана робота присвячена дослідженню ролі держави в реформуванні освіти та вивченні іноземних мов в Україні, велика увага приділяється прогнозуванню ризиків для здійснення реформ на всіх рівнях. Особлива увага приділяється практичній стороні реалізації реформ в освіті.

Ключові слова: держава, реформи, освіта, сучасний стан, ризики, державна , політика, іноземна мова.

Abstract

This paper is devoted to the research of the role of the state in the reform of education and to studying foreign language s in Ukraine .Great attention is paid to forecasting risks for implementing reforms at all levels especially to the practice of the implementation of reforms in education.

Keywords: state, reform, education, risks, politics, foreign language.

Вступ

Глобалізація та інтернаціоналізація всіх процесів у суспільстві, розвиток міжнародної співпраці актуалізували необхідність розв'язання проблем освітньої сфери в Україні. Вимоги, які ставляться суспільством та особистістю до результатів освіти, визначили необхідність кардинальних змін у змісті освіти, у педагогічних технологіях, реформуванні всієї системи освіти в Україні в цілому. Державою зроблені дуже важливі кроки в цьому напрямку.

Після прийняття нового Закону України «Про освіту» [1] є велика надія в суспільстві, що результатами прийняття цього закону буде створення системи освіти нового покоління реально динамічної, ефективної системи.

Основна риса нової української освіти є її а орієнтація на нове навчання, основним компонентом стає новий зміст освіти, в Україні навчатимуть за компетентнісним підходом згідно з рекомендаціями Європейського парламенту та Ради Європи.

На державному рівні проведена грандіозна робота з підготовки реформ в освіті на основі наукових теоретичних, практичних досліджень, впровадження досвіду інших країн, а також на основі наукового прогнозування результатів та ризиків цієї реформи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, практики викладання показує, що українська освіта знаходиться в стані реформ з самого початку отримання незалежності Україною, але спроби реформування національної системи освіти в Україні не мали очікуваних результатів у зв'язку з тим, що вони пройшли формально, про що свідчить сам факт необхідності прийняття нового Закону України «Про освіту».

Політика держави щодо реформ в освіті та пропозицій вироблення практичних рекомендацій з реалізації завдань, пов'язаних з реформуванням освіти, інтеграцією національної системи освіти у європейський освітній і науковий простори знайшла своє відображення в таких документах як Закон України «Про освіту» [1], «Біла книга національної системи освіти України» [2], «Національна доповідь про стан і перспективи розвитку освіти в Україні» [3], «Національна рамка кваліфікацій» [4], Закон України «Про вищу освіту» [5], «Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року» [6] та ін..

Головний ризик для нової освітньої реформи – це знов можлива формалізація реформ. Щоб реформа, яка необхідна суспільству та освітянам, справді пройшла якісно, а не формально, необхідно дослідити причини формалізації попередніх реформ, зробити все можливе, щоб попередити їх,

уникнути, або мінімізувати.

Результати дослідження

В теорії та практиці освіти накопичено значний потенціал, науковий і прикладний, який може стати основою для вдосконалення підходів до здійснення ефективної державної політики з питань освіти, але, як доводить практика, загрози реформам, які дійсно правильні та необхідні, таяться саме в деталях реалізації реформ, саме вони ведуть до формалізації необхідних суспільству та освітянам реформ.

В українську освіту прийшло багато нових термінів та понять, таких як «кредит», «компетентність», «компетенція», «результати навчання», «прогнозування» та ін., але за знайомими українцям словами стоїть абсолютно новий зміст. Якщо на теоретичному рівні є повне розуміння, що означають ці терміни, то на практичному рівні виникає багато питань стосовно їх реалізації, це має місце на рівні викладача, на інших рівнях навчальних закладів і на рівні держави. Є багато прикладів, які підтверджують цей висновок.

Ключовими поняттями в Законі України «Про освіту» являються «компетентність» та «компетентнісний» підхід, де «компетентність» розглядається як динамічна комбінація знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, цінностей, інших особистих якостей, що визначає здатність особи успішно соціалізуватися, проводити професійну або подальшу навчальну діяльність» [7]. Впровадженню цього підходу приділяється дуже велика увага, особливо мовній компетентності, спілкуванню державною (і рідною, у разі відмінності) мовою, спілкуванню іноземними мовами, вмінню вчитися впродовж життя, визначаються вимоги та надаються рекомендації по реалізації цих вимог усім учасникам навчального процесу всіх рівнів. Виконана величезна робота по вивченню досвіду інших країн, зроблено глибоке дослідження проблем та наукове прогнозування ризиків, і як результат, в Законі України «Про освіту» з'явилися такі поняття як «свобода вибору» здобувачем освіти траєкторії навчання та пізнання, визначена важлива роль викладача, яка особливо впливає на навчання здобувачів освіти з точки зору надання їм «інструментарію пізнання» та створенню умов для підвищення їх мотивації до навчання, більш того, передбачено і матеріальне стимулювання, заохочення викладачів до роботи в руслі реформ та підвищення якості навчання.

Підвищення якості навчання, отримання високих результатів передбачає не тільки іншу побудову навчального процесу, використання інформаційних технологій, комп'ютеризації, заохочення викладачів та здобувачів, а й контроль та боротьбу з корупцією і хабарництвом за доброчесність в освіті.

На перший погляд здається, що зроблено та передбачено все для створення якісної національної системи освіти в Україні, яка може забезпечити всебічний розвиток людини, зробити його конкурентоздатним на ринку праці, але загрози, як свідчить практика, знаходяться саме в деталях, які можуть спотворити любую позитивну ідею.

Дуже велике значення для реформування національної системи освіти в Україні належить державі, тому, що багато змін повинно бути закріплено на законодавчому рівні та відповідати міжнародним стандартам, вони не можуть автономно вирішуватися на рівні навчального закладу або викладача, до того ж масштаб реформ дуже великий.

Одна з таких проблем в освіті, яка вирішується на державному рівні – це проблема оцінювання, критеріїв оцінювання, сертифікації знань здобувачів освіти.

З введенням незалежного оцінювання виникає проблема чітких критеріїв оцінювання (зрозумілих не тільки викладачам, а й всім здобувачам освіти), відбору матеріалу, тематики, які тестуються.

Досвід, який було отримано під час роботи з іноземцями в рамках міжнародних конференцій, коли фахівцем Британської Ради саме з сертифікації знань було запропоновано фахівцям зі всієї України оцінити усний опис претендента на сертифікат (в запису) дуже складної для розуміння картинки, довів, що в Україні ще треба багато що змінювати у системі оцінювання та з точки зору критеріїв оцінювання. Всі викладачі оцінили відповідь претендента на «відмінно», беручи до уваги, що відповідь була на високому рівні з точки зору граматичної грамотності, лексики, вживання ідіоматичних виразів, логічної побудови висловлювання та складності розуміння самої картинки. Дуже великим здивуванням для всіх було почути виставлену «задовільну» оцінку, де 50% процентів балів було за логіку висловлення.

В багатьох країнах дуже велика увага приділяється цьому питанню. Як висловлювати думки, писати твір вивчається і в середній, і у вищій школі. У вищій школі цей предмет називається Academic Writing (в перекладі з англійської означає «академічне письмо»), але можна зустріти і такий

предмет як Composition («твір»). Що стосується ситуації написання твору в Україні, більшість керується тільки трьома критеріями, які відомі усім десятиріччями – три головних частини, логічний розвиток висловлювання, приклади. В інших країнах написано дуже багато книг, як писати твір, розглядаються в деталях різні види творів, так як скрізь вимагається обґрунтування різного роду у письмовому вигляді (при прийнятті на роботу, участі в тендерах та різних програмах, конкурсах, при подачі заяв на отримання стипендій, тощо). Українські фахівці також повинні бути конкурентоздатні у цьому питанні, бо іноді, навіть не їх фаховість, а саме їх вміння презентувати себе, або свої ідеї у письмовому вигляді являються вирішальними. Дуже часто критерії за якими робиться відбір на основі письмових робіт відрізняється від того, як це бачать українські студенти та фахівці.

Сама слабка ланка у реформах – це реалізація такої компетенції як «вміння вчитися». Про це багато говорилося в усі часи не тільки на теоретичному рівні, а й на практичному у вигляді рекомендацій. Все здавалося таким зрозумілим, що і новий акцент у цьому понятті як «вміння вчитися впродовж життя», який прийшов в Україну з Болонським процесом, не визивав непорозуміння. І знову позиція держави у цьому питанні має вирішальне значення. В реформах багато передбачено шляхів досягнення цієї компетенції. Акцентується увага на нових методах та методиках навчання, інформаційних комунікаційних та педагогічних технологіях у навчанні. Вже зараз викладачі готові рапортувати про їх успішне використання у навчальному процесі, але дуже часто можна почути що раніше викладали краще за допомогою крейди та звичайної дошки ніж зараз вчать за допомогою віртуальної, і ми не можемо заперечувати цей факт, бо в ньому є доля правди. Така позиція розглядається частіше просто як небажання працювати по новому, але суть проблеми глибше. Треба підкреслити, що проблема не стільки у використанні самих технологій, скільки в доцільності їх використання, якості, а головне – як вони впливають на розумову діяльність тих, хто навчається.

Навчання пов'язано з розумовою діяльністю, з мислення, спроможністю мислити самостійно. При формуванні самостійного мислення актуальною стає проблема керування розумовою діяльністю та вміння поєднувати знання у систему, що означає володіння структурою творчого мислення, що вимагає більш високих вимог до навчання

Більшість фахівців збігаються до однієї думки, що навчальний процес є ефективним, якщо він побудований як цілісна сукупність циклів пізнання на основі структурно-ієрархічного упорядкування.

«Вміння вчитися» особливо важливе для вивчення іноземних мов. Основи іноземної мови можна вивчити за досить короткий час, але вивчення лексичного матеріалу та удосконалення усіх навичок має місце все життя. Дослідження доводять, що здійснення студентами самостійної навчальної діяльності спирається на певний рівень розвитку теоретичного мислення (перш за все дії аналізу, узагальнення та ієрархічного упорядкування матеріалу, якій вивчається).

Знання можна вважати надбанням студента тільки за умови, що він приклав для їх здобуття свої розумові і практичні зусилля, що вимагає збільшення відповідальності за своє навчання, за вибір своєї траєкторії навчання та пізнання. Як показала практика вивчення іноземної мови, найскладніша ситуація складається з найкращими та найгіршими студентами, які звикли працювати за принципом «трьох з» (зазубрив, здав, забув), хоча причини такої роботи протилежні. Найгірші за результатів навчання студенти частіше мають зневіру в свої сили, або абсолютну відсутність мотивації до навчання, так як вони прийшли в навчальний заклад не за знаннями, а за дипломом про вищу освіту, тому не бачать себе у професії, а й також це студенти, які мають пропуски занять – такі студенти вважають зубріння найлегшим шляхом отримання результатів навчання. Особливо складна ситуація з відмінникам, які йдуть тим же неефективним шляхом зубріння, який потребує великих затрат часу, тільки вже заради іншої мети – отримання найкращих результатів. Маючи позитивний шкільний досвід, який забезпечував їм високі оцінки, вони категорично не бажають змінювати щось у своєї роботі в університеті, не бажаючи розуміти, що це хибний шлях, який потребує великих затрат часу і не сприяє переходу вивченого матеріалу у довготривалу пам'ять та отриманню результатів навчання. Безперечно, викладач може і не пояснювати роль завдання з методичної точки зору, наприклад, таких як написання планів, надання назв параграфам у тексті, тощо, студенти успішно виконують таку роботу, але розглядають її як звичайну практику мови, не розуміючи її стратегічного значення для навчання, для покращення запам'ятовування, систематизації матеріалу, моделювання пізнавальної діяльності, створення бази для прогнозування своїх майбутніх винаходів.

Кожен викладач створює умови для розвитку вміння вчитися відповідно до його предмету, але найскладнішим для викладача є саме передача «інструментарію пізнання» студенту, пояснення як з ним працювати, це вимагає окремого часу для цього, крім того, немає потреби кожному викладачеві робити це окремо, коли це необхідно зробити централізовано на високому науковому рівні з урахуванням сучасних тенденцій на основі інтеграційного підходу та досліджень у психології, логіці, філософії, дидактиці та інших галузях, які пов'язані з роботою головного мозку. Необхідне введення у вищих навчальних закладах окремої теоретичної дисципліни, присвяченої набуттю такої компетенції як «вміння вчитися». В тому то і проблема, що студенти, вивчаючи розділи про мислення, пам'ять та інше у різних науках, не вміють узагальнювати матеріал, створювати систему знань, вони не вміють створювати систему знань окремої дисципліни, то тим більше вони не можуть створити систему знань більш високого ієрархічного рівня.

Пізнавальна діяльність студентів перш за все полягає в роботі над інформацією, тому дуже гостро стоїть питання організації інформації, її засвоєння, закріплення в сховищах пам'яті і використання на практиці. Ще Аристотель зробив спробу у своїй знаменитій силогістиці з'ясувати виникнення нових знань шляхом побудови алгоритму логічних висновків. В донауковій психології умовою нового знання довгий час вважалися такі операції мислення як – дедукція та – індукція. Цілісна картина вирішення цієї проблеми на сучасному етапі складається завдяки понятійному механізму різних наук, в основі знаходиться теорія інформації, яка заснована на кодуванні і декодуванні інформації, передачі сигналу. Ця теорія почалася з теорії радіосигналів Клода Шеннона [8].

Розробляючи «розумні машини», штучний інтелект, інженери поклали в основу цих машин роботу людського мозку. Відомий факт, що комп'ютер - це модель роботи мозку. На даний момент ситуація є протилежною: розуміння комп'ютерних технологій, створення алгоритмів, програмування допомагає зрозуміти пізнавальний процес, визначити основні закони моделювання пізнавальних процесів.

У зв'язку з появою теорії інформаційного дизайну [9], (нового напрямку на стику наук, але яке встигло заявити про себе як про самостійну дисципліну) стало можливим по-новому подивитися на організацію навчального процесу, моделювання пізнавальної діяльності, роботу по вивченню іноземних мов на основі структуризації матеріалу засобами дистанційного навчання.

Дистанційне навчання як комп'ютерна технологія теж засновано на принципах структуризації, ієрархічності, блокових моделей, кластерної системи презентації інформації, тобто ідентичних процесів головного мозку, які реалізуються у дистанційному навчанні за допомогою можливостей гіпертексту, web-дизайну, комп'ютерної графіки, анімації тощо.

Розвиток комп'ютерних технологій в освіті несе з собою і велику кількість проблем для освітян. З вимогами використання передових технологій у навчанні ще не прийшло чітке розуміння впливу цих технологій на розумову діяльність здобувачів освіти та розуміння, що, зі зменшенням аудиторних годин роботи викладача, переносом обсягів роботи на самостійну роботу здобувачів освіти, роль та навантаження викладача набагато збільшується, а не зменшується, і якщо не врахувати цей факт на державному рівні, є великі ризики, що нові реформи можуть піти курсом формалізації. Для викладачів не проблема йти в ногу з реформами, використовувати комп'ютерні технології, створювати ресурсну базу навчання, використовувати нові форми спілкування зі студентами, тощо. Проблема в якості цієї роботи та її впливу на навчання здобувачів освіти, а така робота потребує величезних затрат часу. Можна швидко "штампувати" дистанційні курси, які по суті являються електронною версією паперового посібника з елементами дистанційного навчання, але створення дійсно якісного дистанційного посібника потребує багато часу на його створення. Навіть просто надати посилання студентам означає, що викладач сам спочатку повинен опрацювати матеріал, оцінити його, відібрати найкраще, щоб зекономити час та забезпечити ефективну роботу здобувачів освіти.

Якщо ми хочемо створити якісну систему освіти в Україні, де здобувачі освіти будуть отримувати якісні знання, треба створити умови не тільки для здобувачів освіти, а й всі умови для якісної роботи викладачів вищої освіти та вчителів шкіл. Викладач повинен працювати творчо, з натхненням, у спокійній психологічній обстановці, але в умовах своєї незахищеності, постійних загроз скорочення, конкурсів, рейтингування він змушений перш за все працювати на показники, а не віддаватися творчості.

Майбутнє освіти багатьма асоціюється з передовими технологіями та з високим рівнем викладання. Це основний аргумент в державній політиці на користь укрупнення шкіл та вирішення

проблем сільських шкіл. Але власний досвід авторів дослідження змушує зробити інші акценти у державній політиці будувannya нової освіти на основі аналізу практики традиційної школи, яка існувала десятиліття та століття тому.

Необхідно підкреслити важливість для майбутнього освіти вирішення проблеми вивченням філософії та її ролі в освіті людини. Філософія завжди вважалася «наукою наук». Філософські закони являються загальнонауковими законами, по яким розвивається всесвіт та всі науки. Найважливіші відкриття, винаходи, шедеври мистецтва були зроблені людьми, які були філософами, або захоплювалися філософією, або просто добре знали філософію і дію філософських законів, вони були багатогранні і частіше за все вони домагалися успіхів у різних галузях науки, техніки та мистецтва.

У двадцятому столітті було повне розуміння важливості знання філософії, особливо для тих, хто збирався займатися наукою, її вивчення було обов'язковим у всіх вищих навчальних закладах. Філософія, а також іноземні мови були в трійці обов'язкових предметів, які екзамінувалися при вступі в аспірантуру.

У двадцять першому столітті, коли людство стоїть на порозі нових великих відкриттів і переходу на нову сходинку свого існування просто вражає факт, що багато хто (навіть з тих, хто успішно здавав іспит з філософії у вищих навчальних закладах) не знають основних філософських законів, за якими розвивається всесвіт, і тим більше, мало хто розуміє практичну важливість філософії в повсякденному житті. Всюди в суспільстві оперують такими поняттями як "інтеграційний підхід", "інтеграція наук", але мало хто може побачити або зрозуміти зв'язок, наприклад, між геніальним відкриттям в генетиці (відкриттям коду ДНК) і дослідженнями в мовознавстві, у фізиці та інших науках – можна продовжувати нескінченно ланцюжок прикладів, але що їх об'єднує, так це дія філософських загальнонаукових законів і використання понятійних механізмів різних наук.

З наданням автономії і свобод навчальним закладам існують дуже великі ризики для навчання цієї дисципліни особливо у технічних вищих навчальних закладах, є ризик переходу гуманітарних наук в статус факультативних, їх вилучення зі списку предметів вивчення, або надання такої кількості годин на вивчення дисципліни, що можна буде говорити просто про формальний підхід до вирішення проблеми.

Така ж доля може спіткати у вищих технічних навчальних закладах таку гуманітарну дисципліну як іноземна мова. Але студенти у вищих навчальних закладах вивчають не просто іноземну мову, а іншу дисципліну ніж у школі – іноземну мову за професійним спрямуванням. В умовах світової співпраці вивчення цієї дисципліни набуває особливого значення, тому дуже важливо, щоб статус вивчення філософії та іноземних мов у вищих навчальних закладах (і особливо в технічних) був під контролем держави. Інша справа, що зміст сучасних посібників з філософії, а відповідно і програм навчання потребує змін. Аналіз змісту посібників з філософії доводять наявність зміни акцентів у викладанні філософії в сторону вивчення історії філософії та інших тем, ніж основ філософії. В деяких посібниках не вдалось навіть знайти визначення основних законів філософії. Історія філософії дуже цікава і потрібна, але першочерговим повинно бути вивчення основних понять, законів філософії, а вивчення історії філософії та інші тем повинно вивчатися вже залежно від загальної кількості годин, відведених на навчання дисципліни.

Висновки

В Україні зроблено та передбачено все для створення якісної національної системи освіти, але треба передбачати загрози, які можуть виглядати незначними на перший погляд, але які можуть спотворити любую позитивну ідею. Роль держави у цих реформах надзвичайна.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. «Про освіту»/ Відомості Верховної Ради (ВВР). – 2017. – № 38–39.
2. Біла книга національної системи освіти України /Академія педагогічних наук України; за ред. В. Г. Кременя. – К., 2009. – 186 с.
3. Національна доповідь про стан і перспективи розвитку освіти в Україні / Нац. акад. пед. наук України [авт. : В. П. Андрущенко, І. Д. Бех, М. І. Бурда та ін.]; за заг. ред. В. Г. Кременя. – К.: Пед. думка, 2011. – 304 с.
4. Національна рамка кваліфікацій. /Постанова КМ України від 23 листопада 2011 р. № 1341. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>,

5. Закон України «Про вищу освіту» / Відомості Верховної Ради (ВВР.). – 2014. – № 37 – 38. – Ст. 2004 (Із змінами, внесеними згідно із Законом № 76-VIII від 28.12.2014).
6. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/344/2013>
7. "Про освіту" / Відомості Верховної Ради (ВВР.). – 2017. – № 38–39. –Р. 1, Ст. 1, .п. 15.
8. Вікіпедія:[https://uk.wikipedia.org/wiki/Європейська система трансферу оцінок](https://uk.wikipedia.org/wiki/Європейська_система_трансферу_оцінок) .
9. Вікіпедія:<https://uk.wikipedia.org/wiki/Кредит>.
10. Шеннон К. Работы по теории информации и кибернетики.-М.: Изд. иностр. лит.,-1963.-830 с.
11. Information Design /ed. by Robert Jakobson , forwarded by Richard Saul Wurman.-MIT Press,1999.-373 pp.

Шестопал Ольга Володимирівна — канд. техн. наук, старший викладач кафедри іноземних мов, Вінницький національний технічний університет

Насонова Наталія Анатоліївна — старший викладач кафедри іноземних мов, Вінницький національний технічний університет

Сенченко Вікторія Олександрівна — викладач кафедри іноземних мов, Вінницький національний технічний університет

Shestopal Olga V.— PHD, Senior Lecturer of the Department of Foreign Languages, Vinnytsya National Technical University, Vinnytsia

Nasonova Natalia A. — Senior Lecturer of the Department of Foreign Languages, Vinnytsya National Technical University, Vinnytsia

Senchenko Victoria O. — a teacher of the Department of Foreign Languages, Vinnytsya National Technical